

Ayrıntıların Şairi Orhan Veli

Devrim HORLU

Büyük tartışmalar, köşe yazıları, inkar, küçümsenme, alkış ve daha fazlası. Orhan Veli şiiri, öncüsü olduğu Garip akımının manifestosuyla birlikte her dönem tartışma konusu oldu. Tüm bunların temel sebebi yazdığı şiirin gücü müydü, yoksa topyekün bir itiraza yeltendiği için mi hep gündemde kaldı bunu iyi tahlil etmek gerekiyor.

Şairin ilk şiirleri, esasında karşı çıktığı vezin, kafiye gibi öğeleri içeriyor. Bunların tümünü çeşitli yayınevlerinin hazırladığı Bütün Şiirleri kitabında bulmak mümkün. İlk gençlik çağında yazıldığı göz önünde tutulursa, söz konusu şiirlerin zaıyf olduklarını söylemek de pek mümkün değil. Ancak cumhuriyet dönemi şiirinde beklenen kırılmanın henüz gerçekleşmediğini zamanının birçok şairi gibi o da biliyor. Millî şiir yaratma itkiyiyle yapılan, hece vezine dayalı şiirin yer yer aşıldığı aşıkarsa da köklü bir değişikliğe olan ihtiyaç devam etmekte. Şiir, dünyada başka bir yere çoktan evrilmiş olsa da Türkiye’de bize ait bir damar arayışı sürüyor.

Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet ile beraber Garip hareketini tam da böyle bir ortamda başlatıyor. Bu meselenin onlar için bir gençlik heyecanı olmadığı açık. Hem ilk çıkış anında kaleme alınan metin hem de sonrasında çeşitli mecralarda yer alan yazılar bunun en büyük kanıtı. Tüm bunlar dışında, belki cılız kalma ihtimali olan bu hareketin duyulmasına önyak olan en mühim kişi Varlık Dergisinin Sahibi Yaşar Nabi Nayır elbette. Döneminin en önemli görülen dergisinde şiirlerine ve yazılara yer veriliyor bu üçlünün.

Savunduğu gibi yazabilen, ereğini gerçekleştirip edebiyat tarihine adını yazdırabilen nadir isimlerden biri Orhan Veli. Halkın gündelik konuşma dilini, yüksek sanat beklentisi olan bir camianın tam ortasında, üstelik oldukça iyi bir entelektüel olarak şiire sokmuş ve kısa ömrü boyunca buna devam etmiştir. Bugün, bu şiirin hâlâ konuşulup tartışılıyor olmasının sebebi de tam olarak bilinçli bir tercih olmasından kaynaklıdır. Başta sözünü ettiğim itiraz noktası elbette etkilidir fakat onun şiirini sadece buradan değerlendirmek ve bir yere oturtmak çok da sağlıklı olmaz. Orhan Veli dile hakimiyeti ve içinde yettiği topluma yaklaşımıyla da oldukça özeldir. Bir yere işaret etse de çözüm sunmak gayesiyle yazmamıştır hiçbir şeyi. O sesin tüm çıplaklığıyla duyulmasını, dönem şairlerinin oraya bakmasını sağlamıştır. Sokaktaki insanın

Savunduğu gibi yazabilen, ereğini gerçekleştirip edebiyat tarihine adını yazdırabilen nadir isimlerden biri Orhan Veli. Halkın gündelik konuşma dilini, yüksek sanat beklentisi olan bir camianın tam ortasında, üstelik oldukça iyi bir entelektüel olarak şiire sokmuş ve kısa ömrü boyunca buna devam etmiştir.

nasırını sokmamıştır şiire sadece. Ya da sokak kelimesini alıp koymamıştır ortaya. Orada kim, nasıl yaşıyorsa taşımıştır edebiyata. Hayat kadınlarını, işçileri, en dipte olanları, denizcileri, pintileri, korkakları, serkeşleri...

Temel eleştirilerden biri, yine sözünü ettiğim, şiirine aldığı insanların sorunlarını çözmek gayesi gütmemesi Orhan Veli’nin. Sanatın genel manada bir aşamalar sanatı olduğunu kabul etmek gerek. Dilde radikal bir sapmayı deneyen, bu konuda başarılı olan ve büyük tartışmalar yaratıp bir anlamda kendisinden sonra gelen şiirin temelini atan birinden çok şey beklemek doğru olmasa gerek. Kaldı ki Orhan Veli, kişiliğiyle de yazdıklarıyla da cumhuriyet dönemi edebiyatının en ileri aydınlarından biridir. Genç yaşta hayata gözlerini yumması, onun aslında yavaş yavaş değişkenlik gösteren şiirini ve toplumsal meselelere daha fazla eğilim tavrını görmemizi engelleyen bir başka sebep.

Bizdeki en büyük eksikliklerden birine, elbette yabancı dil bilmesinin ve dış kaynakları okumasının etkisiyle, maharetle eğilmiştir Orhan Veli. Şiirde o güne kadar, Nâzım Hikmet’i saymazsak neredeyse kimse konuşmamış, ironiyi kullanıp arasına karışmamıştır toplumun. Büyük meselelerin değil, ayrıntıların şairi olarak yapmıştır bunu. “Tahattur” şiirinde “Nasıl unutturum seni ben,/Vesikalı yârim?” diye soran şair, şiiri çoğaltacak olan-

Fotoğraf: Yapı Kredi Yayınları Basın Bülteni

ların arasındadır. “Zilli Şiir” isimli kısa şiiri kendini nerede konumlandığının bir göstergesidir aynı zamanda. “Biz memurlar./ Saat dokuzda, saat on ikide, saat beşte./ Biz bizyizdir caddelerde./ Böyle yazmış yazımızı Ulu Tanrı./ Ya paydos zilini bekleriz./ Ya aybaşını.”

Orhan Veli, kendinden önceki şiirin devam edemeyeceğini söylerken bambaşka bir şiir yaratır fakat kısa hayatı boyunca hep aynı yerde kalmaz. “Garip İçin” adlı bir yazısında şöyle diyecektir: “Şiirdeki garip mefhumu üzerinde bugün bir yazı yazmağa kalksam herhalde aynı şeyleri yazmam. Ama bundan dolayı kim beni haksız bulabilir? Onları beş sene evvel yazmıştım. Beş sene sonra da aynı şeyleri söyleyecek olduktan sonra ne diye yaşadım? O günden ölsem olmaz mıydı? 1941 senesinde söylediklerim, 1616 senesinde 52 yaşında iken ölen Shakespeare’ın 337 yaşında söylemesi lazım gelen sözlere. Aynı şekilde, bundan yüz sene sonra yaşayacak bir şairin sözleri de benim yüz otuz bir yaşında düşüneceğim şeyleri anlatmalıdır.” Yarattığı garip şiirini, işte tam da buradan okumak gerekir. Onun şimdiki yaşında düşüneceklerini söylemeye çalışan şairler var mıdır, hâlâ gerisinde miyiz bu düşüncelerin yoksa çoktan aşık mı bilmek mümkün değil. Fakat değişim çabasının ve bugünün insanını anlama gayretinin şiirinde önemli bir çatlak olduğu açıktır. Orhan Veli,

li, kendi değişim atağını şiiri topluma, toplumu da şiire çekerek gerçekleştirmişti. Bugün yazmaya başlama sebebi olarak Orhan Veli şiirini gösteren ancak onun gibi yazmayan birçok insan var. Onun gibi yazmak da gerekmiyor zaten fakat bu yukarıda sözünü ettiği düşünce yeni şiir yazma çabasında olan herkesin özenle eğilmesi gereken bir düşünce.

Peki bugün Orhan Veli şiirimizin neresinde? Yarattığı tartışmalarla, kazandırdığı eserlerle hak ettiği değeri görüyor mu? Hâlâ okunuyor olma konusunda bir sıkıntı görmese de, günümüz şiirinde, iğneyi kendimize batırmak lazım gelirse özellikle lirik şiirde, düşünsel anlamda şairin hak ettiği değeri görmediğini rahatlıkla söylemek mümkün. Bugünün şiiri, Garip sonrası gelen İkinci Yeni etkisini ağırlıklı olarak aşamamış görünüyor. Özellikle deneyse şiir çalışmaları son yıllarda kendine oldukça önemli bir yer açtı ancak bu farklı açılımların çift taraflı olarak birbirini beslemesi ve başka bir yere evrilmesi şart.

Elbette Orhan Veli’nin yaptıkları ve yazdıkları üzerine çok şeyler söylenebilir. Sanat hakkında da uzunca yazılar, öngörüler kaleme alınabilir. Öte yandan bir sanatçıyı gerçek anlamda anlamak için en doğru yol onun eserlerini ve fikir yazılarını ayrıntılı bir şekilde okumaktan geçiyor sanyorum. Genel bir çerçeveye çizmeye çalıştığım bu yazıya Orhan Veli’nin yine “Garip Üzerine” isimli yazısının finaliyle son vermek isterim: “Şiir hakkında âlimâne olmadan da söylenebilecek sözler var. Fakat Garip’i yazdığım zaman, daha ziyade, garipliğin nereden geldiğini düşünmüş, şiirin kıymetleri üzerinde o kadar durmamıştım. Gerçi o kıymetleri, o vakitler, pek de bilmiyordum ya. Ama bugün öyle değil. Şiir üzerinde hem tecrübe fazla hem bilgin. Bununla beraber o tecrübeleri, o bilgileri anlatmak bana, şu anda, o günden daha güç görünüyor. Daha doğrusu, anlatılmasından ziyade, anlaşılmasının güç olacağını sanyorum. Hoş, böyle olmasa da, söyleyeceğim sözler neye yarayacak bilmem. Fikir tarihi, bir fikir madrabazlığı tarihinden başka bir şey değil. Bugüne gelinceye kadar bir sürü şeyler söylenmiş. Ama gerçek olarak ne söylenmiş? Bir aralık, bir arkadaşım “Sanat bahislerinde aksini ispat edemeyeceğim mesele yoktur,” demişti. Aksi ispat edilemeyecek mesele yoktur demek ispat edilecek mesele yoktur demektir. Mademki ispat edilecek mesele yok; ne diye düşünüyor, ne diye konuşuyor, ne diye yazıyor? Sanattan bahsetmek de sanatla uğraşmak gibi, kaçınılmaz, şifa bulmaz bir hastalık mı yoksa?”